

Bölüm 10

DIŞ POLİTİKA SÜRECİNE ETKİ EDEN PARAMETRELER

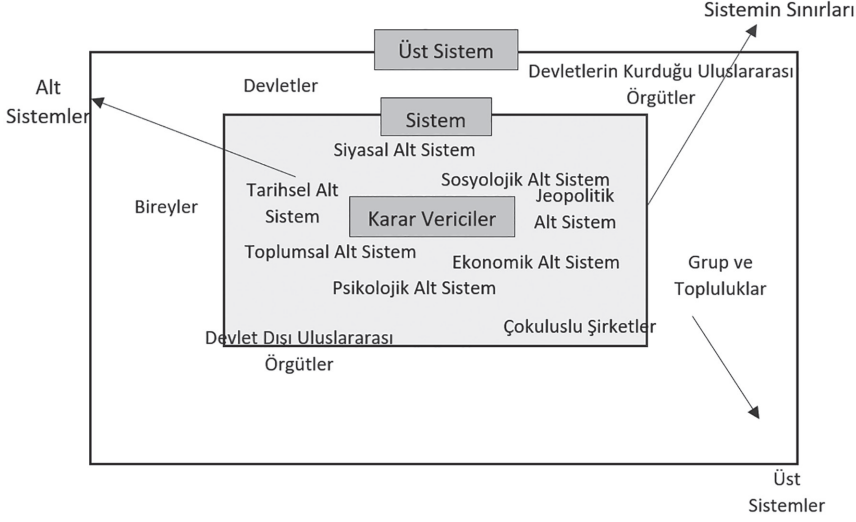
Sefer YILMAZ¹

GİRİŞ

2019 yılında Akademisyen Yayınevi tarafından yayımlanan *Dış Politika Analizinde Bir Sistem Yaklaşımı* adlı bölümde, sistem yaklaşımının dış politikaya uyarlanması konusunda bir model ortaya atılmıştı (Yılmaz, 2019). Hiç şüphesiz bu modellemede yer alan değişken ve parametreler, bir başka ifade ile sistemin içindeki ve dışındaki unsurlar, ülkeden ülkeye, zamana ve duruma göre farklılıklar gösterebilecektir. Fakat önemli olan, sistemin genel mantığının ana hatları itibarıyla ne şekilde cereyan edeceğinin bilinmesidir.

Bu bölümde, söz konusu konfigürasyonun üst sistemlerinde yer alan dış politika parametrelerinden bazılarının sistem üzerindeki etkilerinin hangi yönde olabileceği konusunda bir fikir vermeye çalışacağız. Bunu yaparken, ana akım uluslararası ilişkiler kuramları ile bazı çağdaş yaklaşımların devletlerin davranışları üzerinde etkili olduklarını öne sürdükleri kimi temel unsurlara öncelik vereceğiz. Aynı zamanda bu girdilerin kendi aralarındaki etkileşimlerini de mümkün olduğunca irdelemeye çalışacağız. Dış politikaya etki eden alt sistemlerdeki değişkenlere ise bir diğer çalışmada yer vereceğiz.

¹ Prof. Dr. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yönetim ve Organizasyon AD, seferyilmaz@osmaniye.edu.tr

Şekil 1. Dış Politikada Sistem Modellemesi

Kaynak: Yılmaz, (2019)

ÜST SİSTEMLER

Bütün devletler, siyasi rejimlerine, tarihlerine veya kültürlerine bakılmaksızın tercihlerini sınırlayan bir üst sistemin/uluslararası sistemin içinde yaşarlar. Devletlerin davranışlarını anlamada, karar vericiler üzerinde etkili olan bu üst sistemin mahiyetinin çok iyi anlaşılması gerekmektedir (Ryan et al., 2013).

Yapısalcıların 'sistem' olarak ifade ettikleri yapı, bu çalışmada, yani sistem yaklaşımında 'Üst Sistemler'i ifade etmektedir. Üst sistemler, sistem sınırları dışında kalan alanda, yani dış çevrede yer alan ve sistemi etkileme potansiyeline sahip parametrelerin bütününe verilen isimdir. Bu çalışmadaki sistem yaklaşımına göre dış politika analizinde sistemin sınırı, analiz konusu devletin sınırı olarak belirlendiğinden, bu sınırın dışında kalan alanda yer alan ve o devletin dış politikası üzerinde etkili olabilecek parametre gruplarının her biri, birer üst sistem olarak ele alınacaktır.

Örneğin devletler, bir üst sistemdir. Bu sistemin içerisinde o devletin dış politikaları üzerinde etkili olabilecek birçok devlet bulunmaktadır. Keza uluslararası örgütler de bir üst sistemdir. Bu üst sistem içinde o devletin davranışlarını etkileme kabiliyetine sahip çok sayıda örgüt yer alabilmektedir.

Holsti'ye göre uluslararası sistem, birbirinden bağımsız birden çok siyasi unsurdan oluşan ve aralarında önceden belirlenmiş kurallara göre ilişki için-

de bulunan parçaların oluşturduğu bir bütündür (Kalevi, 1992). Halliday'e göre ekonomide, siyasette, kültürde ve ideolojide ortaya çıkan ve sınırları aşan devlet dışı ilişkiler, 'Uluslararası Toplum'u yaratmıştır (Halliday, 1994: 94). Devletlerin ağırlıkta olduğu uluslararası ilişkilerden sosyal ve siyasal aktörlerin çoğaldığı ve çeşitlendiği küresel ilişkilere geçiş yaşanmıştır (Keyman, 2000). Uluslararası ilişkiler terimi, daha çok ulus devletlerle birlikte anıldığından bu dönemde 'uluslararası ilişkiler' terimi yerine, yukarıda anlatılan karmaşık ilişkiler ağına atfen daha çok 'Dünya Politikaları' (Smith et al., 2010) veya 'Küresel Politikalar' (Heywood, 2013: 9) şeklinde ifadeler kullanılmaya başlanmıştır. Bu politikalar içinde devletler ve uluslararası örgütlerin yanında devlet-dışı uluslararası örgütler ve çokuluslu şirketler vardır (Berridge & Alan James, 2003). Şimdi bu parametrelerden en önemlilerini ele alacağız.

Devletler

Diğer devletlerin bir devletin dış politikaları üzerinde etkili oldukları, geleneksel kuramlarda da yerini almış klasik bir varsayımdır. Zira özellikle realist yaklaşımların ortaya çıktığı yirminci yüzyılın başlarında küreselleşme olgusu ve uluslararası örgütler günümüzdeki kadar gelişmediğinden, uluslararası ilişkilerde temel aktörler doğal olarak devletler şeklinde kabul edilmiştir.

Realistlere göre devletlerin her biri tıpkı insan doğasında olduğu gibi bencil ve rasyonel bir yaklaşım sergilediklerinden, hayatta kalmak için kendi güvenlikleri adına ve diğer devletlerin aleyhine güçlü olmak zorundadırlar. Her devletin bu şekilde gücünü arttırma çabası, diğer devletlere yönelik bir tehdit oluşturmakta ve onların tepkisini çekmektedir. Bu durum kaçınılmaz bir gerginliğe ve sonuçta da çatışma ortamına zemin hazırlamaktadır. Çatışma aynı zamanda devletlerin kıt kaynaklara sahip olma arzularının da doğal bir sonucudur. Zira güç kavramı sadece askeri anlamda değil, doğal ve ekonomik kaynaklara sahip olma anlamında da ele alınmıştır.

Yapısalcılar, devletlerin bu çatışma potansiyellerinin uluslararası yapıdaki güçler dengesi tarafından dizginlenip denetim altında tutulduğunu öne sürmüştür. Devletler, bu dengenin imkân sağladığı nispette hareket kabiliyetine sahiptirler. Bu yaklaşım özellikle soğuk savaş dönemindeki iki kutuplu yapıya bakılarak geliştirilmiş olsa da, bu dengenin her zaman devletleri tam olarak dizginleyemeyeceği anlaşılmıştır. Bu dönemde de dünyanın pek çok yerinde savaşlar ve çatışmalar süregelmiştir. Bu yaklaşım bize, örneğin neden Kuzey Kore'nin tüm bu yapısal baskılara rağmen uluslararası sistemi yok sayarcasına güç arttırmasına girdiğini açıklayamamaktadır.

Liberal yaklaşımlara göre her bir devlet kendi çıkar ve tercihlerini diğer devletlerin tercihlerini de nazara alarak gerçekleştirmeye çalışır (Moravcsik, 1997). Bu noktada sadece bir devletin değil, durumsal olarak devletlerin davranışları önem kazanır. Her devletin, bir diğer devlet ve devletlerin davranışlarının sınırladığı alanda kendine rota tayin etme durumu '*karşılıklı bağımlılık*' ifadesiyle anlatılmaya çalışılır.

Liberal devletlerin dış politika davranışlarının arka planında aslında ekonomik güdüler olduğunu ve demokratik haklarla birlikte giderek gelişen serbest dış ticaretin, sınırları önemsizleştirerek çatışmaları azaltacağı görüşündedir. Bu tezlerine en uygun örnek belki de Avrupa Birliği (AB)'dir. Zira AB'nin siyasi entegrasyonu ve ulusal sınırların ortadan kalkması, ekonomik entegrasyonu sonrasında gelişmiştir. AB ülkelerinin kendi aralarında çatışmaları en aza indirdikleri veya en azından çatışmaya mahal vermeden çözüme kavuşturabildikleri de bir vakıdır.

Liberaler yine de demokratik ve ekonomisi güçlü devletlerin savaşa girmelerini, dünyanın baskıcı rejimlerle yönetilen diğer ülkelere demokrasiyi getirmek amacıyla açıklamaya çalışmaktadırlar. Diğer kuramlarda olduğu gibi burada da aslında egemen güçlerin dış politika davranışlarını meşrulaştırmaya yönelik bir çabanın olduğu gözlerden kaçmamaktadır. Postyapısalcı düşünceye göre ana akım uluslararası ilişkiler kuramları, güçlü aktörlerin hegemonyasına ve çıkarlarına meşruiyet kazandıran araçlar niteliğindedir (Linklater, 1996: 286). Her ne kadar soğuk savaş öncesine göre etki ve egemenlik alanları daralmış olsa da, uluslararası ilişkilerde egemen devletler başat aktör olmayı sürdürmektedir (Beasley et al., 2013; Russett & Starr, 1981).

Uluslararası Örgütler

Dış politikada devletlerin davranışları üzerinde etkileri yadsınamaz bir diğer üst sistem uluslararası örgütlerdir. Archer uluslararası örgütleri, iki ya da daha fazla devlet tarafından müşterek çıkarları gözetmek üzere üyeleri arasındaki bir mutabakatla kurulan ve bir ölçüde süreklilik arz eden kuruluşlar şeklinde tanımlamaktadır (Archer, 2001). Dar anlamıyla devletler arasında anlaşmalarla kurulmuş, milli sınırları aşan bir alanda faaliyet gösteren ve üyelerinin müşterek çıkarlarını gözetin bir yapı olarak tanımlansa da, günümüzde uluslararası örgütlerin bu tanımın dışına taşmış oldukları ve içinde devletlerin olmadığı uluslararası örgütlerin de uluslararası politikada etkin oldukları bilinmektedir. Bu nedenle Duffield'in tanımlaması, devletlerin yanında devlet dışı aktörleri

de içine alması ve ayrıca sistem vurgusu yapması bakımından, daha kullanışlı görülmektedir. Ona göre uluslararası örgütler, uluslararası sistemde, sistemin içindeki aktörler ve bunların faaliyetlerine ilişkin, nispeten istikrarlı anayasal, yasal ve yönetsel norm ve kurallara atıfta bulunur (Bledso, & Boczek, 1987). Bu örgütlerin devletler arasındaki işbirliklerini geliştirdikleri ve daha önce hiç olmadığı kadar devletleri birbirine bağımlı hale getirdikleri öne sürülmüştür (Gönlübol, 1979).

Geleneksel kuramlarda devletler uluslararası ilişkilerde yegâne önemli aktör idiler ve bunlar içerisinde sadece birkaç büyük devlet gerçekten önemli görülmekteydi. Fakat şimdi, diğer aktörler giderek daha önemli hale gelmektedir (Nye, 1990). Devletler küreselleşen bir ekonomide sadece otonomluklarını kaybetmemiş, aynı zamanda güçlerini şirketler, uluslararası örgütler ve topluluklarla da paylaşmak durumunda kalmışlardır (Mathews, 1999). Bu örgütlerden kimisinin bütçesi, pek çok devletin bütçesinin çok fevkinde büyüklüklere sahiptir. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) gibi bazı örgütler sınırlı konularda faaliyet gösterirken, AB gibi bazıları ilgi alanına pek çok siyasi, ekonomik ve sosyal konuyu da dâhil etmişlerdir.

NATO ve Varşova Paktı, soğuk savaş döneminde güvenlik algısıyla kurulmuş, devletlerin üye oldukları uluslararası örgütlerdendir. Devletlerin bu örgütlerle ilişkileri iki yönlüdür. Birincisi, bu örgüte üye olan devletler bakımındandır. Bu devletler davranışlarında, örgüt üyesi diğer devletlerin güvenliklerini de göz önünde bulundurarak hareket etmek, gerektiğinde hiç ilgisi olmayan çatışmalara, bu örgüte yönelik taahhütlerinden ötürü girmek zorunda kalmaktadır. Devletlerin bu fedakârlığı yapma nedeni, hiç şüphesiz kendi güvenliklerine yönelik tehditlerin de aynı mekanizma içinde bertaraf edilebileceği düşüncesidir. Bunu bir tür sigorta sistemine benzetmek mümkündür. İnsanlar hiç kaza yaşamazlar da, bir gün yaşayabilecekleri kaza halinde zararlarını en aza indirebilmek için prim ödemeye razı olmaktadır.

Devletlerin NATO ile ikinci tür ilişkisi, bu örgüte üye olmayan devletler açısından dır. Bu devletler davranışlarında, NATO üyesi ülkelere yönelik girişecekleri bir tehdit veya taarruz halinde karşılaşılabilecekleri muhtemel tepki senaryolarını gözeterek kararlarını almaktadırlar. Bir başka ifade ile NATO üyesi bir devlete saldırının, NATO üyesi tüm devletlere saldırı anlamını taşıyacağına bilinciyle dış politika kararlarını vermek durumunda kalmaktadırlar.

Devletlerin üyesi olduğu bir diğer örnek Birleşmiş Milletler (BM)'dir. Devletler, bu örgütün bünyesindeki kurum veya mekanizmalara üye olduklarında,

bu örgütün benimsemiş olduğu çizgide hareket edeceklerini taahhüt etmekte ve bu durum o devletlerin dış politika davranışları üzerinde sınırlandırıcı veya yönlendirici etki yapabilmektedir. BM'nin aynı zamanda devletlerin politikalarını uyumlaştıran bir işlevinin olduğu da öne sürülmektedir (Soysal, 1991).

Siyasi anlamda uluslararası örgütlere verilecek en önde gelen örneklerden birisi de AB'dir. Üye devletlerin egemenlik alanında bulunan birçok politika konusunda AB kendini yetkili kılmış ve ulusal normların üzerinde kabul edilen üst normlar ihdas etmiştir.

İME, OECD ve Dünya Bankası ekonomik alanda faaliyet gösteren ve devletler tarafından oluşturulan uluslararası örgütlerdir. Özellikle IMF'nin kendisiyle ilişki içindeki devletlerin davranışları üzerinde nasıl sınırlayıcı ve yönlendirici etkiler yapabileceği, Türkiye örneğinden gayet iyi bilinmektedir.

Devletlerin içinde yer aldıkları örgütlerin dışında, devletlerden bağımsız olarak kurulan uluslararası örgütler de vardır. Bunlara '*Hükümet-Dışı Uluslararası Örgütler*' denilmektedir. Örneğin Uluslararası Af Örgütü ve Expo bunlardan ikisidir. İlki siyasi alanda, ikincisi ekonomik alanda devletler üzerinde önemli etkileri hissedilen örgütlerdir. Greenpeace çevre, Kızılhaç insani yardım alanında faaliyet gösteren diğer hükümet-dışı uluslararası örgütlerdir. İkinci dünya savaşının sonundan yirmi birinci yüzyılın başına kadar geçen sürede hükümet-dışı örgütlerin sayısı 2.500'lerden 25.000'lere ulaşmıştır (Union of International Associations, 2003).

Uluslararası Olimpiyat Komitesi ve FİFA spor alanında faaliyet gösteren hükümet-dışı uluslararası örgütler olup görünüşte spor odaklı olsalar da, uluslararası ilişkilerde zaman zaman önemli roller ifa edebilmektedirler. Örneğin bir ülkenin olimpiyatlara ev sahipliği yapmasının sportif yönünün dışında, aynı zamanda o ülkenin uluslararası algı ve imajı ile tanıtımı bakımından da önemli siyasi boyutları vardır. Bu örnekten yola çıkarak dış politikanın sadece mutlak anlamda siyasi olgu ve olaylarla ilgilenmediği, bugün aynı zamanda '*yumuşak güç*' unsurları olarak da adlandırılan spor, kültür, bilim ve teknoloji gibi alanları da ilgi kapsamına dâhil etmiş olduğunu belirtelim.

Çokuluslu Şirketler/Sınırşırı Şirketler

Bunlar, faaliyetleri bir ülkenin sınırlarını aşan veya birden çok ülkede faaliyet gösteren şirketlerdir. Bu nedenle sınırşırı şirketler olarak da nitelendirilirler. Dış politika yazınında daha çok çokuluslu şirketler ifadesi kullanıldığından biz de bu çalışmada bu ifadeyi kullanmayı tercih edeceğiz. Çokuluslu şirketler, is-

minin çağrıştırdığının aksine sahibi ya da çalışanlarının birden çok milliyete mensup olmalarını değil, şirket merkezinin bir ülkede olup, bu ülke dışında en azından bir ülkede daha faaliyet gösteren şirketler olduklarını ifade etmektedir (Wilkins, 1991). Bu şirketler birden çok ülkede doğrudan yatırım yapmakta ve katma değer üretmektedirler (Dunning, 1992).

Microsoft, General Motors, Exxon-Mobil, Shell ve Ford gibi şirketler çokuluslu şirketlerden bazılarıdır. Gilpin, ulus devletlerin halen temel karar birimi olmakla birlikte çokuluslu şirketlerin, sınırların önemini azalttığını öne sürmektedir (Gilpin, 1993). Palsimano'ya göre müşterek düşünce ve eylemi yansıtmada devlet sınırları giderek daha az anlamlı olmaktadır (Palmisano, 2006).

Bu şirketlerin bir kısmı, ekonomik hedeflerine ulaşmak için tıpkı devletler gibi zaman zaman diplomatik araçları kullanabilmekte ve uluslararası sistemdeki güç dağılımları üzerinde etkili olabilmektedir. Çokuluslu şirketlerin diplomasiyi kendi ekonomik hedefleri uğruna bir araç olarak kullanmaları gibi, devletler de zaman zaman bu aktörleri kendi milli çıkarları doğrultusunda pekâlâ kullanmak isteyebilmektedirler (Gilpin, 1993: 18). Bir başka ifade ile devletler ve çokuluslu şirketler arasında müşterek çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla işbirlikler geliştirilmesi, pekâlâ mümkündür (Sen, 1999).

Kimilerine göre devletler artık sadece kendi aralarında değil, fakat aynı zamanda yabancı şirketlerle de müzakere etmek zorundadır (Strange & John Stopford, 1991). Zira daha önce sadece devletlerin ve uluslararası örgütlerin elindeki siyaset yapma ve uygulama yetkisini bugün artık çokuluslu şirketler de paylaşmakta ve bu paylarını giderek daha çok arttırmak istemektedirler (Scherer et al., 2006).

Gilpin, sistem yaklaşımı ile uyumlu bir şekilde çokuluslu şirketlerle devletler arasındaki ilişkileri irdelerken, hem devletlerin kendi arasında, hem devletlerle çok uluslu şirketler arasında, hem de çokuluslu şirketlerin kendi aralarındaki etkileşimlere çok yönlü bakılması gerektiğini öne sürmektedir (Gilpin, 1993). Bu durum, Keohane ve Nye'in ifadesiyle 'Karşılıklı Bağımlılıklar Çağı'na işaret etmektedir (Keohane & Nye, 1993). Örneğin ticari ilişkilerinin sıhhati ve güvenliği bağlamında çokuluslu şirket, ev sahibi devlet ile şirket merkezinin bulunduğu devlet arasında herhangi bir siyasi çatışmanın ortaya çıkmasını istemez. Zira bu durumda şirketin o ülkedeki konumu zarar görür. Aynı zamanda bu şirket ev sahibi ülkede o ülkeye sağlayacağı sermaye ve yatırımlara karşılık, kendisine belirli güvenceler sağlayacak yasal düzenlemeler de talep edebilir. Veya yine bu şirket, bir başka çokuluslu şirketin o ülke pazarına girmesinin ön-

lenmesini kendi devletinden veya ev sahibi devletten dolayı olarak talep edebilir. Bu durum, ev sahibi devlet ile çok uluslu şirketin merkezinin bulunduğu devlet arasında siyasi bir pazarlığa veya çatışmaya da dönüşebilir. Bu örneklerde görüldüğü gibi, çokuluslu bir şirketin çıkarlarının devletlerin çıkarlarıyla örtüşmesi ya da çatışması durumlarına göre, bu şirketlerin dış politika üzerinde ciddi etkiler yaratabilecek bir potansiyele sahip oldukları söylenebilir.

Modernleşme, kentleşme ve gelişen iletişim teknolojisi, daha önce hükümetlerin elinde olan gücün özel aktörlere dağıtmasına yol açtı. Pek çoklarına göre geleneksel güç unsurları dünya politikalarının yeni sorunlarıyla başa çıkmada yeterli değiller. Gücün kaynağı askeri olmaktan çok bilgiye dayalı olduğu gibi, milli güvenlik tehditleri de artık askeri olduğundan çok daha fazla ekonomik ve ekolojik kaynaklıdır (Nye, 1990). Bu nedenle çokuluslu şirketler bazen ülkelerin çıkarlarını sağlamada devletlerden çok daha etkili olabilmektedirler. Burada önemli olan devletlerin mi yoksa diğer aktörlerin mi daha etkili olduklarından ziyade, dış politika çıktıkları üzerinde daha karmaşık kombinasyonların etkili olduğunun bilinmesidir (Nye, 1990).

Bireyler ve Topluluklar

Weiss ve Jacobsen, bireyleri de devletlerin davranışlarını etkileyebilecek potansiyelde dış politika aktörleri arasında saymaktadır (Jacobson & Weiss). Whitaker'e göre de uluslararası ilişkilerdeki temel aktör aslında bireyin kendisidir (Whitaker, 1961). Birey iradesini temsili kurumlar aracılığı ile kullanır. Baylis ve Smith de bu görüştedir (Baylis & Smith, 2001). Moravcsik'e göre uluslararası ilişkilerdeki en temel aktörler aslında bireyler ve sosyal gruplardır. Ona göre liberal yaklaşım, bireylerin ve grupların taleplerinin siyasetten önce geldiği bir '*tabandan tavana*' siyaset anlayışına sahiptir (Moravcsik, 1997). Buna göre önce bireyler kendi maddi ve ideolojik çıkarlarını siyasetten bağımsız olarak tanımlar. Sonra bu çıkarları siyaset süreci içinde gerçekleştirmeye çalışırlar. Bu süreçte birey ve grupların rasyonel davrandıkları varsayılır (Kant, 1991). Liberal teori, bu çıkar arayışındaki işbirliği ve çatışma durumları üzerinde durur.

Liberal düşünüşte devletler ana aktör değil, ancak arka planlarındaki sosyal aktörlerin temsili kurumlarıdır. Bireylerin ve grupların tercihleri, seçimler, siyasi partiler, kamuoyu yoklamaları gibi kurumlar aracılığıyla devlet politikalarına yansıtılır. Bu nedenle hükümet politikalarının arka planında bireylerin ve grupların kimlik, çıkar ve tercihleri yer alır. Bu noktada devletlerin benimsemiş oldukları yönetim sistemlerinin bir başka ifade ile siyasal rejimlerinin, söz ko-

nusu birey ve grupların taleplerini hangi ölçüde sağlıklı kanallardan tabandan tavana taşıyacağı önemiyet kazanır. Buna rejimlerin '*temsil kabiliyeti*' denir.

Beasley ve arkadaşları, dış politika analizinde uluslararası yapı ile iç siyasetin bireyler ve grupları da içine alacak şekilde birlikte ele alınması gerektiğini savunur (Beasley et al., 2013). Özellikle bilişim teknolojisinin gelişimiyle birlikte, bireylerin doğrudan dış politika karar vericileri üzerinde etkili olabileme şansı giderek artmaktadır (Garrison et al., 2003). Bilişim teknolojisi, bir yandan medya ve kamuoyunun etkisini arttırırken öte yandan bireylere, daha çok bilgiye ulaşma ve siyasete katılma fırsatı sunmaktadır (Rozell, 2003: 237). Bugün sosyal medya üzerinden kimi bireysel hesaplar ilgi odağı olabilmekte, milyonlara mesajlarını anlık ileterek bir kamuoyu oluşturabilmekte ve hatta ülkede gündem yaratabilmektedir. Siyasetin medya organlarında halkın önünde gerçekleşmesi, siyaseti elit tabakasından halk tabakasına ve hatta birey düzeyine kadar indirmiş ve bu şekilde katılımcı demokrasiye de katkıda bulunmuştur (Cooper et al., 2013).

Küresel sivil toplumun, yeni küresel siyasette devletler, uluslararası örgütler ve şirketlerden sonra dördüncü gücü teşkil ettiği ileri sürülmüştür (Heywood, 2013). Kaldor ve arkadaşları '*Küresel Sivil Toplum*'u, bireylerin, grupların ve örgütlerin kamu politikalarını tartışmak ve siyasi etkiler yaratmak üzere gönüllü olarak bir araya gelmesi şeklinde tanımlamaktadır (Kaldor et al., 2005). Onlara göre sivil toplum tamamen bireysel fikir ve eylemlerin birbiriyle ilişkilendirilip organize olmasıyla ortaya çıkar. Kaldor ayrıca sivil toplumu, devletleri denetleyen, tartışan ve kamuoyu baskısı yaratan bireysel ağlar şeklinde ele almaktadır (Kaldor, 2008).

Yirmi birinci yüzyılın başlarından itibaren '*Kamu Diplomasisi*' kavramı, yaygın bir şekilde kullanılmaya ve bu kavramın atıfta bulunduğu stratejiler yoğunlukla uygulanmaya başlanmıştır. Kamu diplomasisi, sadece devletler arasında değil devlet dışı birey ve örgütler nezdinde yapılan etkileşimler olarak tanımlanmaktadır (Nye, 2005).

Dış politikada bir devletin amaçlarına ulaşmada diğer devletleri zor kullanmadan kendi pozisyonuna çekebilme kabiliyetine '*Yumuşak Güç*' denilmektedir. Nye bunu, bir ülkenin herhangi bir durumu, diğer ülkelerin kendi çıkarlarını ve önceliklerini bu durumla uyumlu olarak tanımlayabilecekleri bir şekilde tasarlama olarak tanımlamaktadır. Soğuk savaş sonrasında ABD'nin gücünün zayıfladığı iddialarına karşı Nye, güç kavramının sırf askeri güç olarak bilinen sert güçten kaynaklanmadığını, bir devletin uluslararası yapıdaki pozisyonu,

taşıdığı evrensel değerleri, kültürü, kurumları ve ideolojisinin de güç unsurları olarak görülmesi gerektiğini öne sürmüştür (Nye, 1990). Yumuşak gücün kamu diplomasisinde yaygınlaşmasıyla birlikte, bir yazar, bir sanatçı, bir sinema filmi ya da bir sanat yapıtı etkili bir dış politika aktörü haline gelebilmektedir. Keza bir sosyal akım veya sosyal grup, dış politikada devletleri temsil edebilmektedir.

SONUÇ

Kısaca 21.yüzyıl diplomasisi, sadece devletler değil, onların dışındaki oluşumlar ve bireyler arasındaki etkileşimleri de kapsayacak şekilde geliştirilen küresel iletişim ve temsil süreçleri olarak nitelendirilmektedir (Kerr & Geoffrey, 2013). Bu nedenle bu diplomasiyi anlayabilmenin ve etkin bir şekilde yürütebilmenin yolu, öncelikle bu çok aktörlü küresel etkileşim sistemini kavramaya bağlıdır.

Bu bölümde, dış politikayı sağlıklı bir şekilde analiz edebilme adına, dış politikaya etki eden üst sistem unsurları olan parametrelerden bazılarına, sistemin işleyişi hakkında bir fikir vermek amacıyla yer verdik. Son derece karmaşık dinamiklerin işlediği dış politika karar ve eylemlerini analiz edebilmek için hiç şüphesiz bu parametrelerin kendi aralarındaki ilişkiler kadar, bunların alt sistemlerle olan etkileşimine de nazar etmek gerekir. Bir başka çalışmada, dış politika analizlerinde kullanılmak üzere, alt sistem unsurları olan değişkenlerin bazılarına yer vereceğiz. Bu surette dış politikada karar vericilerin içinde buldukları hem iç hem de dış çevre unsurlarını bir araya getirerek bütüncül bir bakış açısı ile dış politika analizleri yapılmasına katkıda bulunmaya çalışacağız.

KAYNAKLAR

- Archer, C. (2001). *International organizations*. London: Routledge, (3rd Ed.).
- Baylis, J. & Steve S. (2001). *The globalization of world politics: an introduction to international relations*. Oxford, Oxford University Press.
- Beasley, R. K., Juliet K., Jeffrey S. Lantis & Michael T. S. (2013). *Foreign policy in comparative perspective*. Sage: Los Angeles.
- Berridge, G. R. & Alan J. (2003). *A Dictionary of diplomacy*, Hampshire: UK, Palgrave Macmillan.
- Bledso, R. L., & Boleslaw A. B. (1987). *The international law dictionary*. Oxford: Clio Press Ltd.
- Cooper, A. F., Jorge H. & Ramesh T. (2013). *Introduction: the challenges of 21st century diplomacy*. The Oxford Handbook of Modern Diplomacy, Oxford: Oxford University Press.

- Dunning, John H., (1992). *Multinational enterprises and the global economy*. Cheltenham Press: U.S.
- Garrison, Jean A., (2003). Foreign policy analysis in 20/20: a symposium. *International Studies Review* 5.2, pp. 155-202.
- Gilpin, R. (1993). *The politics of transnational economic relations*. Robert Gilpin (Ed.), *The Library of International Political Economy 6 –International System and International Political Economy, V.I*, US, Edward Elgar Publishing.
- Gönlübol, M. (1979). *Uluslararası politika*. Sevinç Matbası: Ankara.
- Halliday, Fred, (1994). *Rethinking international relation*. London: Macmillan.
- Heywood, A. (2013). *Küresel siyaset*. Ankara: Adres Yayınları,
- Holsti, K. J., (1992). *International politics*. Prentice-Hall: New Jersey.
- Jacobson, H. & Edith B. W.(1998). A Framework for analysis, , in Edith Brown Weiss and Harold Jacobson (Eds.). *Engaging Countries: Strengthening Compliance With International Environmental Accords* Cambridge: MA: MIT Press.
- Kaldor, M. (2008). Küresel sivil toplum. David Held & Anthony McGrew (Ed.), *Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Kaldor, M., Denisa K. & Yahia S. (2005). *War and peace: The role of global civil society*, in Glasius, Marlies, Mary Kaldor and Helmut Anheier (Eds.). *Global Civil Society 2006-2007*. London: Sage.
- Kant, Immanuel, (1991). *Kant: political writings*. (2d ed.), Hans Reiss (Ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Keohane, R. & Joseph S. N. (1993). Interdependence in world politics. David A. Baldwin (Ed.), *The Library of International Political Economy 5 – Key Concepts in IPE-*, V.I, Brookfield US: Aldershot press.
- Kerr, P. & Wiseman G. (Eds.), (2013). *Diplomacy in a globalizing world: theories and practices*, New York, Oxford University Press.
- Keyman, F. (2000). *Küreselleşme, devlet, kimlik/farklılık: uluslararası ilişkiler kuramını yeniden düşünmek*, İstanbul: Alfa Akademi.
- Linklater, A. (1996). “The Achievements of critical theory,” Steve Smith, Ken Booth & Marysia Zalewski (Eds.), *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge: Cambridge University Press,
- Mathews, Jessica T., (1997). Power Shift. *Foreign Affairs*, 76, January/February 1997. <https://www.foreignaffairs.com/articles/1997-01-01/power-shift>, adresinden 18.08.2022 tarihinde ulaşılmıştır.
- Moravcsik, A. (1997). Taking preferences seriously: a liberal theory of international politics. *International Organization* 51, 4, Autumn, pp.513-553.
- Nye, J. S. (1990). Soft power. *Foreign Policy*, N.80, Twentieth Anniversary (Autumn, 1990), pp.156-157.
- Nye, J. S. (2005). *Yumuşak güç*, Reyhan İnan Aydın (Çev.), Ankara: Elips Yayıncılık.
- Palmisano, S. (2006). The globally integrated enterprise. *Foreign Affairs*, May/June 2006, V.85, N.3, <https://www.foreignaffairs.com/articles/2006-05-01/globally-integrated-enterprise> adresinden 22.08.2022 tarihinde ulaşılmıştır.

- Rozell, M. J. (ed.), (2003). *Media power: media politics*. Washington: Rowan & Littlehed Publishers.
- Russett, B. M. & Harvey S., (1981). *World politics: The menu for choice*, San Francisco: W. H. Freeman and Company.
- Scherer, A. G., Guido P. & Dorothee B. (2006). Global rules and new private actors: toward a new role of the transnational corporation in global governance. *Business Ethics Quarterly*, 4, pp.505-532.
- Sen, G. (1999). The state and globalization: autonomy and international cooperation under anarchy. *Paper presented to the Conference on The Political Economy of Globalization- The new identity of state in 21st century*, İstanbul.
- Smith, S., Patricia O. & John B. (2010). Introduction. John Baylis, Steve Smith and Patricia Owens (Eds.), *The globalization of world politics: an introduction to international relations*, (5th Edition), Oxford: University Press.
- Sosyal, İ. (1991). *Türkiye'nin uluslararası siyasal bağitları: Cilt II 1945-1990, Kesim A (Cok Tarafli Bağitlar)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Strange, S. & John S. (1991). *Rival states, rival firms- competition for world market share.*, Cambridge University Press, US.
- Union of International Associations (Eds.), (2003). *Yearbooks of international organizations: guide to global and civil society networks 2003/2004*, V.5, München: K. G. Saur.
- Whitaker, U. G. (1961). Actors, Ends, and Means: A Coarse-Screen Macro-Theory of International Relations”, in James N. Rosenau (Ed.), *International Politics and Foreign Policy*, Glencoe.
- Wilkins, M. (1991). “European and North American multinationals, 1870-1914: comparison and contrast. Mira Wilkins (Ed.), *The Growth of Multinationals*, Edward Elgar Publishing, US.
- Yılmaz, S. (2019). A ‘Systems Approach’ For Foreign Policy Analysis, in Harun BAL (Ed.) *Economics and Politics*, (pp.1-14). Ankara: Akademisyen Kitabevi.